

De kracht van verandering

Onvoorziene effecten van het nieuwe beeldende-kunstbeleid

Wouter de Nooy De uitvoering van het rijksbeleid op het gebied van de beeldende kunsten is eind jaren tachtig overgedragen aan het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. Deze verzelfstandiging heeft onvoorziene effecten. Wouter de Nooy vermoedt dat het subsidiestelsel op gezette tijden ingrijpend gewijzigd moet worden om de verhoudingen in de beeldende-kunstwereld te blijven stimuleren.

Inleiding

In de jaren '80 is het beeldende-kunstbeleid ingrijpend gewijzigd. De Beeldende Kunstenaarsregeling (BKR), waarvan veel kunstenaars gebruikmaakten, werd gesaneerd en vervolgens afgeschaft. Met de middelen die hierdoor vrijkwamen bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, kon de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) het eigen beleid op het gebied van de beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst aanzienlijk uitbreiden. De minister nam twee maatregelen om beeldende kunstenaars rechtstreeks te kunnen subsidiëren, namelijk de Regeling Individuele Subsidies (1984) en de Regeling Beroepskostenvergoedingen (1987).¹ In 1988 werden beide regelingen overgedragen aan de daarvoor opgerichte Stichting Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst (Fonds BKVB). Subsidieregelingen bieden de beleidsmaker

subtiele instrumenten om processen binnen een kunstwereld te beïnvloeden. De praktijk van het Fonds BKVB leert echter dat verzelfstandiging van de uitvoering van dergelijke regelingen onvoorziene effecten kan hebben.

Van kunstenaarsbeleid naar kunstbeleid

Zoals bekend verondersteld mag worden, is het kunstbeleid van de rijksoverheid lange tijd gericht geweest op de sociaal-economische positie van beeldende kunstenaars. De overheid kende aan kunstenaars een belangrijke maatschappelijke functie toe, en erkende tegelijkertijd dat zij vaak geen behoorlijk inkomen uit eigen werk kunnen putten (Havermans 1964, 42). Daarom trof het ministerie van Sociale Zaken al snel na de Tweede Wereldoorlog een voorziening ter verbetering van de beroepspositie van beeldende kunstenaars: de BKR.² Het gebruik

van deze regeling nam sterk toe: in 1960 bediende de regeling ongeveer 200 kunstenaars, in 1983 rond de 3800 (*Cultuurbeleid in Nederland* 1993, 129).

Mede door de overheveling van de BKR-gelden werd in de jaren '80 de minister van WVC de belangrijkste actor in het beeldende-kunstbeleid. Zijn beleid was gericht op het bevorderen van de kwaliteit en verscheidenheid van de kunsten. In plaats van de sociaal-economische positie van de kunstenaar werden artistieke kwaliteit en pluriformiteit de doelen en criteria van kunstsubsidies. Vanaf nu werd eveneens gestreefd naar een taakverdeling tussen de verschillende overheidslagen. De rijksoverheid richt zich sindsdien op ondersteuning van het kunstaanbod en de deskundigheidsbevordering, terwijl provincies en gemeenten zich ontfemen over de afname en spreiding van kunst (*Fact sheet C-13-N* 1992, 2).

Eind jaren '80 is er een fijnmazig stelsel van rijkssubsidies ontstaan (IJdens 1989). Om een kwalitatief hoogwaardig aanbod van kunst veilig te stellen subsidieert het rijk individuele kunstenaars, bijvoorbeeld via werkbeurzen, startstipendia en beroepskostenvergoedingen. Met het oog op de deskundigheidsbevordering subsidieert het rijk postacademiale opleidingen voor kunstenaars, de zogenaamde 'werkplaatsen'. Het rijk rekent echter ook de afname van beeldende kunst via organisaties en activiteiten met een landelijk belang tot zijn taakgebied. Met subsidies voor presentaties, manifestaties, publicaties, opdrachten en museumaankopen ondersteunt het rijk tal van kunstinstellingen, waaronder kunstenaars-initiatieven en musea.

De beleidsinstrumenten van het rijk zijn in de loop van de tijd functioneel gedecentraliseerd bij zelfstandige bestuursorganen. De regelingen die gericht zijn op het aanbod van kunst, zijn in 1987 ondergebracht bij het al genoemde Fonds BKVB. Deze stichting kreeg in

het oprichtingsbesluit als formeel doel 'het bevorderen van de beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst in Nederland' door 'het verschaffen van financiële middelen aan kunstenaars' (Koninklijk Besluit 1987). De Regeling Individuele Subsidies was toen al enkele jaren onder de hoede van het ministerie van WVC uitgevoerd. Van meet af aan was het echter de bedoeling om de beleidsuitvoering te verzelfstandigen, zoals ook bij andere scheppende kunsten was gebeurd (letteren, scheppende toonkunst en film). Dit kon om organisatorische redenen echter niet direct gebeuren, aldus de minister in de Nota van Toelichting bij het oprichtingsbesluit. In 1993 werd de Mondriaan Stichting opgericht, waar de maatregelen ter ondersteuning van de afname werden ondergebracht. Nagenoeg alle subsidieregelingen voor beeldende kunst van het ministerie waren toen functioneel gedecentraliseerd.

Tegen het einde van de jaren '80 kreeg het ministerie van WVC tevens aandacht voor een zelfstandig buitenlands cultuurbeleid.³ Het ministerie signaleerde een toenemende internationale uitwisseling van kunst en cultuur. Als gevolg hiervan zou de Nederlandse kunst en cultuur steeds meer aan internationale artistieke maatstaven moeten voldoen om zich op de binnen- en buitenlandse markt te kunnen handhaven (*Cultuurbeleid in Nederland* 1993, 192). Ook in dit beleid kwam de kwaliteit van de kunsten centraal te staan. Deze zou verbeteren door een sterkere internationale oriëntatie van de Nederlandse kunstwereld. Waar mogelijk ondersteunt het ministerie daarom sindsdien activiteiten gericht op de afname van Nederlandse kunst in het buitenland.

Motieven voor verzelfstandiging

Waarom brengt de minister de subsidieregelingen gericht op kunstenaars

onder in zelfstandige fondsen? Welke effecten verwacht hij? Wanneer we de motieven van de minister bij de oprichting van het Fonds BKVB vergelijken met oprichtingsmotieven bij andere zelfstandige bestuursorganen van de rijksoverheid, komen enkele politieke kwesties rond de subsidiëring van beeldende kunstenaars aan het licht.

Bij de oprichting van het Fonds BKVB noemt de minister de volgende motieven: onafhankelijkheid van besluitvorming, een slagvaardiger beleid (dat wil zeggen minder hinder van algemene regels van de rijksoverheid), de mogelijkheid te ontkomen aan de dwingende regelmaat van kalenderjaren (vanwege het kasregime van de Comptabiliteitswet 1976) en een efficiëntere, snellere afhandeling van subsidieaanvragen (Nota van Toelichting 1987, 6). Dit zijn min of meer standaardmotieven voor de oprichting van kunstfondsen, die gespecificeerd worden in de Memorie van Toelichting bij de Fondsenwet Scheppende Kunsten, de raamwet krachtens welke de minister het Fonds BKVB heeft opgericht.⁴

Hierin zijn twee van de vier motieven die over het algemeen gebruikt worden om beleidsuitvoering functioneel te decentraliseren, duidelijk herkenbaar, namelijk het onafhankelijkheidsmotief en de efficiency van de besluitvorming (Boxum e.a. 1989, 37-39). In het kunstbeleid kent het onafhankelijkheidsmotief een lange traditie. Beslissingen over toekenning van subsidies op grond van artistieke kwaliteit wil de overheid niet zelf nemen. De twee andere gangbare motieven, die ook Boxum en anderen noemen, worden niet aangehaald: het deskundigheidsmotief en het belanghebbendenmotief.

Bij het kunstbeleid komt het deskundigheidsmotief voort uit het onafhankelijkheidsmotief. De relatieve autonomie van de kunstwereld bestaat er juist uit dat artistiek-inhoudelijke oordelen alleen 'gezag en

vertrouwen' (op.cit. 37) in het veld bezitten wanneer ze door leden van het veld zelf worden geveld. De oordelen, die vanwege hun subjectieve karakter voor discussie vatbaar zijn, zijn alleen geloofwaardig wanneer zij afkomstig zijn van mensen die er (schijnbaar) geen politieke of andere belangen bij hebben. Het verzet tegen de verstrengeling van belangen en artistieke oordelen neemt toe wanneer de oordelen financiële consequenties hebben, zoals bij subsidieregelingen.

Onder het belanghebbendenmotief verstaan Boxum en anderen de wens om maatschappelijke organisaties te betrekken bij de besluitvorming (op.cit. 38). Weliswaar noemde de minister terloops de inschakeling van belanghebbenden in zijn Nota van Toelichting, maar hun invloed in het Fonds BKVB is zeer klein (IJdens 1989, 333 en noot 16). De beroepsverenigingen, de belangrijkste maatschappelijke organisaties van beeldende kunstenaars, verzetten zich tegen de oprichting van het Fonds BKVB, omdat zij de regelingen bij 'hun' Voorzieningsfonds wilden onderbrengen. Ook bij latere beleidsvorming verkoos de minister verschillende keren het Fonds BKVB boven het Voorzieningsfonds. Het is een saillant detail dat het Fonds BKVB niet is opgericht met het motief om de kunstenaarsorganisaties in de beleidsuitvoering te betrekken. De beroepsverenigingen streven als collectieve belangenbehartiger naar een kunstenaarsbeleid, terwijl het ministerie van WVC een kunstbeleid nastreeft. Wanneer de bonden grote zeggenschap zouden krijgen over de subsidies voor individuele kunstenaars, zou hun politieke invloed ten gunste van een kunstenaarsbeleid toenemen (IJdens 1989, 335).

Verzelfstandiging als ingreep in het veld
Het ministerie van WVC ondersteunt, zoals beschreven, een groot aantal gevarieerde personen en instellingen in de kunstwereld.

Deze financiële ondersteuning is substantieel; zij overtreft de totale markt voor aankopen van Nederlandse kunst naar schatting in ruime mate. In 1991 bijvoorbeeld werd de omvang van de totale markt voor aankopen van Nederlandse kunst geschat op 40 tot 45 miljoen gulden. De begroting van het ministerie van WVC voor beeldende kunsten bedroeg in dat jaar iets meer dan 62 miljoen gulden (*Cultuurbeleid in Nederland* 1993, 135). Doordat het ministerie de financiële condities schept voor tal van organisaties, betaalt en bepaalt het voor een belangrijk deel de 'infrastructuur' van de kunstwereld.

Dat bepalen is niet alleen het gevolg van betalen, maar ook van het verzelfstandigen van bestuurstaken. De productie van kwalitatief hoogwaardige beeldende kunst is een autonoom proces. Bij autonome maatschappelijke processen, zo stelt W.E. Bakker, moet de overheid zich richten op de 'begeleiding van onderhandelings- en ruilprocessen ten einde deze zo goed mogelijk te laten verlopen' (Bakker 1985, 126). Een kunstbeleid dat gericht is op de aanbodzijde, impliceert volgens deze visie het stimuleren en sturen van de interactie tussen kunstenaars en andere deskundigen. Dat sturen heeft vooral betrekking op de infrastructuur van de kunstwereld. De verzelfstandiging van een bestuurstaak door de oprichting van een nieuwe kunstinstelling - zoals het Fonds BKVB - is meer dan alleen een bestuurlijke operatie, het is een ingreep van de overheid in de kunstwereld zelf.

In de eerste plaats ontstaat er interactie binnen het fonds zelf, namelijk binnen en tussen de adviescommissies van externe deskundigen die de subsidieaanvragen behandelen, het bestuur, de fondsraad, de selectiecommissies en natuurlijk het bureau. Hier worden niet alleen beleidsmatige kwesties besproken, maar er worden ook meningen uitgewisseld over de betekenis van individuele kunstenaars en over

ontwikkelingen in de beeldende kunsten. Het belang van dergelijke discussies voor de ontwikkeling van de kunsten moet niet onderschat worden.

In de tweede plaats ontwikkelt de interactie tussen subsidieverdeler en cliënt zich door de oprichting van het fonds. Bij de subsidieaanvragen krijgen de deskundigen in de adviescommissies een schat aan informatie over het werk en de activiteiten van een groot aantal kunstenaars. Nergens anders in de kunstwereld komt zoveel actuele informatie bij elkaar. Hoewel er kwalitatief weinig verandert door de oprichting van het fonds, neemt de kwantiteit van de informatie en van de deskundigen scherp toe. Belangrijker is echter de informatievoorziening vanuit het Fonds BKVB. Als zelfstandig instituut is het fonds zichtbaarder dan een commissie onder de vleugels van het ministerie. Ter legitimering van zijn beleid en zijn bestaan verspreidt het fonds op grote schaal informatie over kwalitatieve keuzen en beleidsstandpunten. Dat blijft echter niet zonder gevolgen.

Conflicterende doelstellingen

De resultaten van een evaluatieonderzoek naar het Fonds BKVB, uitgevoerd aan het Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen in opdracht van de minister van WVC, laten zien dat het beleid gericht op een kwalitatief hoogwaardig aanbod zich slecht verhoudt tot het internationaliseringsbeleid (De Nooy & IJdens 1994a en 1994b).⁵ In het nieuwe stelsel van subsidieregelingen blijken de buitenlandse activiteiten van de kunstenaars over het algemeen af te nemen, en daarmee daalt hun erkenning in het buitenland. Nationale activiteiten en erkenning gaan steeds meer overheersen. Alleen bij de jongste kunstenaars groeit het aandeel van buitenlandse erkenning, zij het dat na vijf jaar nationale erkenning weer domineert. Voor de beginnende kunstenaars

lijken buitenlandse activiteiten een opstap voor erkenning in Nederland, waarna het buitenland minder aantrekkelijk wordt.

Hoe is dit te verklaren? In het nieuwe stelsel komen tal van subsidies direct of indirect via aankopen of opdrachten bij Nederlandse kunstenaars terecht. Telkens adviseert eenzelfde soort deskundigen (kunstenaars, conservatoren, kunsthistorici) op grond van hetzelfde criterium, namelijk artistieke kwaliteit, over de toekenning van de subsidies. Mede vanwege het subjectieve karakter van dit criterium is er een sterke neiging om niet te veel te disharmoniëren met kwaliteitsoordelen die anderen in het veld vellen. De beslissingen zijn georkestreerd, om een term van Bourdieu te gebruiken. Dit werkt een Mattheüs-effect in de hand: succes bij de ene subsidieregeling verhoogt de kans op succes bij andere regelingen.⁶ Een dergelijke cumulatie van inkomsten uit subsidieregelingen, gevoegd bij de soms aanzienlijke omvang van de subsidiebedragen, biedt kunstenaars een aantrekkelijk loopbaanperspectief. Dit vermindert de economische noodzaak om zich op buitenlandse markten te begeven.

De orkestratie van subsidietoekenningen en daarmee het Mattheüs-effect lijkt nog sterker te zijn geworden sinds in 1987 het Fonds BKVB is opgericht. In de periode 1988-1991 neemt met name bij de kunstenaars met individuele subsidies het overwicht van nationale activiteiten en erkenning toe ten opzichte van de periode 1984-1987. De kunstenaars met beroepskostenvergoedingen ontwikkelen zich echter meer in internationale richting. Enerzijds toont dit effect het belang van het geldbedrag dat verbonden is aan een subsidieregeling. De beroepskostenvergoedingen zijn veel lager dan de individuele subsidies. De noodzaak om additionele inkomsten te verwerven, bijvoorbeeld in het buitenland, blijft bij deze vergoedingen bestaan. Anderzijds blijkt hieruit

dat de toekenning van individuele subsidies steeds meer gewicht krijgt. Zij worden toegewezen op basis van beslissingen die elders genomen worden, maar op hun beurt spelen toekenningen van individuele subsidies ook een grotere rol bij beslissingen van anderen. Individuele subsidies belonen erkenning voor kunstenaars bij andere nationale instituten in toenemende mate en zij roepen dergelijke erkenning ook vaker op.

Deze cyclus is versterkt door de verzelfstandiging van de subsidieregelingen bij het Fonds BKVB. Door de oprichting van dit fonds worden meer externe deskundigen ingeschakeld. Het Fonds BKVB kent meer gremia, bijvoorbeeld het bestuur en de fondsraad. Bovendien groeit het aantal adviescommissies, doordat het aantal besluiten toeneemt en doordat er een toenemende behoefte is aan gedifferentieerde deskundigheden in deze commissies.⁷ Hoe groter het aantal deskundigen dat betrokken is bij de besluitvorming binnen het Fonds BKVB, des te groter de kans dat een deel van hen ook bij andere kunstinstellingen en regelingen betrokken is.

Verder lijkt het Fonds BKVB als zelfstandig instituut een grotere behoefte te hebben om de eigen keuzen te verantwoorden aan het veld. In tegenstelling tot het ministerie heeft een fonds slechts één taak, namelijk de verdeling van subsidies. Vergaande kritiek op de uitoefening van deze taak stelt het bestaansrecht van de organisatie ter discussie. De legitimeringsbehoefte komt tot uitdrukking in het publiciteitsbeleid: exposities waar werk wordt getoond van gesubsidieerde kunstenaars, publicaties en openbare standpuntbepalingen van de directeur.⁸ Een ander veelzeggend teken is de uitbreiding van het bureau met een publiciteitsmedewerker. Een gevolg hiervan is dat het voor de buitenwacht steeds duidelijker wordt wie de gesubsidieerde kunstenaars zijn.⁹ Het

wordt dan eenvoudiger om met dit teken van erkenning rekening te houden. Als zelfstandig instituut is het Fonds BKVB meer dan een 'subsidieloket'; het wil een actieve inbreng hebben in de kunstwereld.

De orkestratie van kwaliteitsoordelen en een daaruit voortvloeiend Mattheüs-effect bij de toekenning van subsidies zijn onvermijdelijk in een kunstbeleid dat draait om artistieke kwaliteit. Het is de vraag of dit alleen als een probleem gezien moet worden. Dankzij de orkestratie ontstaat er een scherpere schifting van kunst die op dit moment wel en kunst die minder de moeite waard wordt gevonden. Het onbedoelde en vermoedelijk ongewenste effect van het nieuwe stelsel, namelijk de afname van activiteiten in het buitenland, duidt alleen op een te eenzijdig nationale orkestratie. De subsidietoekenning in Nederland kan meer harmoniëren met internationale maatstaven door in de toekenningscriteria buitenlandse activiteiten zwaarder te laten wegen of buitenlandse deskundigen in de advisering te betrekken. De minister kan in het orkest van subsidieregelingen schaven aan de bezetting en af en toe eens een buitenlandse gastsolist inhuren.

Dynamiek door een nieuw stelsel

Andere resultaten van het eerder genoemde onderzoek wijzen erop dat de introductie van het nieuwe stelsel geleid heeft tot een grotere dynamiek in de Nederlandse kunstwereld. De nieuwe beleidsinstrumenten stimuleren de kunstenaars om actiever te exposeren, waardoor zij meer publiciteit krijgen. Kunstinstellingen worden door subsidies gestimuleerd om meer werk van Nederlandse kunstenaars te kopen. Enige jaren na de introductie van de nieuwe regelingen blijken vooral de kansen voor beginnende kunstenaars toe te nemen; hun erkenning en contacten ontwikkelen zich relatief sterk.

Tegelijk zijn er aanwijzingen dat het vooral de eerste gebruikers van de nieuwe regelingen zijn die van de stelselwijziging profiteren. De kunstenaars die sinds 1987 individuele subsidies krijgen, ontwikkelen zich bijvoorbeeld niet sneller dan de overige kunstenaars, terwijl zij dit in eerste instantie wel deden. Aanvankelijk was het budget voor deze subsidies kleiner en de selectie misschien scherper, waardoor alleen kunstenaars gesubsidieerd werden die op het punt stonden om hun naam te vestigen in de kunstwereld. Het kan ook zijn dat de dynamiek maar van korte duur is. Levert de stelselwijziging een korte stoelendans op, waarna ieder krampachtig op zijn nieuwe stoel blijft zitten?

We stuiten hier op een algemener probleem in het kunstbeleid, namelijk dat het in de praktijk moeilijk is om de subsidieverlening aan een kunstenaar te stoppen. De toekenning van bijvoorbeeld een werkbeurs impliceert dat het werk van de kunstenaar voldoende artistiek belang heeft. Het is dan niet eenvoudig om bij een volgende aanvraag dit belang te ontkennen. De 'uitstroom' uit de subsidieregeling is derhalve laag, met als gevolg dat de instroom bij een vast budget noodgedwongen ook laag blijft. Het beleidsinstrument verliest zijn dynamiek. Bij oudere subsidieregelingen voor kunstenaars, bijvoorbeeld werkbeurzen voor auteurs en vertalers, tekende dit probleem zich ook al af (IJdens & De Nooy 1987, 56 e.v.).

Welk effect de verzelfstandiging van de beleidsuitvoering heeft op de doorstroom van kunstenaars die gebruikmaken van een subsidieregeling, is nog niet duidelijk. Enerzijds kan men verwachten dat de toenemende orkestratie van beslissingen bij verzelfstandiging ertoe leidt dat kunstinstellingen hun keuzes sneller aanpassen aan die van collega-instellingen. Het is eerder 'onhoudbaar' om kunstenaars te blijven subsidiëren die bij andere instellingen uit de gratie raken.

Anderzijds ligt het voor de hand dat een zelfstandige organisatie de neiging heeft om te willen groeien. Zij zal steeds meer kunstenaars willen bedienen, waarbij zij bestaande cliënten niet graag zal loslaten.

Al eerder is opgemerkt dat de rijksoverheid de beeldende-kunstwereld voor een groot deel financiert. De verhoudingen in de kunstwereld zullen daardoor sterk samenhangen met de dynamiek van de subsidieregelingen. Omdat kunstenaars voor een belangrijk deel van hun inkomsten en erkenning afhankelijk zijn van overheidsregelingen, is niets menselijker dan dat zij zullen proberen vast te houden aan de positie die zij daarin hebben veroverd. Beperkingen in de gebruiksduur van een subsidieregeling, dat wil zeggen het aantal malen of jaren dat een kunstenaar er gebruik van kan maken, bieden een mogelijkheid om doorstroming binnen de subsidieregeling te bevorderen. Het is echter maar de vraag of dit soelaas biedt. Telkens weer zal duidelijk worden dat het merendeel van de kunstenaars ook na tijdelijke ondersteuning niet op eigen benen kan staan. En net als in het verleden zal er dan grote politieke druk zijn om tijdelijke regelingen permanent te maken.¹⁰ Misschien zal blijken dat de minister de verhoudingen in de kunstwereld alleen in beweging kan brengen door eens in de zoveel jaren het hele subsidiestelsel ingrijpend te wijzigen. Alle kunstenaars moeten zich dan opnieuw een plaatsje in het stelsel toeëigenen, met nieuwe winnaars en verliezers.

Het ministerie heeft zelf een lofwaardige poging gedaan om alle nieuwe beleidsinstrumenten te evalueren, via zelfstudies en externe evaluaties (zie Vinken 1995). Deze evaluaties maken een totaaloverzicht mogelijk van het gehele beleidsinstrumentarium, waarbij kan worden gelet op de doorstroming bij de subsidieregelingen.¹¹ Er moet een politiek

antwoord worden gegeven op de bijzonder ingewikkelde beleidsvraag welke dynamiek wordt beoogd. Het is daarbij misschien niet eens zo belangrijk *hoe* het stelsel verandert, maar veel meer *dat* het verandert. Hoe lang of hoe kort mag een beeldende kunstenaar zich in betrekkelijke rust concentreren op het vervaardigen van kunst? Bij welke dynamiek is de kunst gebaat?

Noten

1. De laatste regeling kwam op aandrang van de Tweede Kamer tot stand.
2. De BKR werd in 1956 van kracht als opvolger van de regeling Sociale Bijstand aan Beeldende Kunstenaars uit 1949. De laatste regeling is ook wel de 'contra-prestatie' genoemd.
3. De discussie over internationalisering binnen de cultuur is samengevat in de redactionele inleiding van de bundel *Waarom een klein land*. (Heilbron e.a. 1995).
4. Deze wet is in 1993 opgeheven toen de Wet op het specifiek cultuurbeleid van kracht werd. De instelling van cultuurfondsen geschiedt nu op grond van laatstgenoemde wet.
5. Het samenvattend rapport (66 pagina's) kan kosteloos besteld worden bij de Afdeling Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst van het ministerie van OCenW. Het wetenschappelijk rapport (272 pagina's) kan besteld worden bij het Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen (010-4082509) ad f 25,- per exemplaar.
6. Dit effect verwijst naar het einde van de gelijkenis van de talenten (Mattheüs 25:29): 'Want aan een ieder, die heeft, zal gegeven worden en hij zal overvloedig hebben. Maar wie niet heeft, ook wat hij heeft, zal hem ontnomen worden.'
7. Deze differentiatie van deskundigheden hangt samen met het vaker gesignaleerde voordeel van zelfstandige bestuursorganen om flexibel in te kunnen spelen op de situatie en problemen in de omgeving (Kuiper 1993, 208).
8. Een ander voorbeeld is het congres 'Nu u!', dat elders in dit cahier wordt besproken.
9. Het jaarverslag van het Fonds BKVB over het jaar 1992 was verpakt in een poster met op de achterzijde de namen van alle kunstenaars die in de periode 1988-1992 een individuele subsidie ontvangen hebben. Hang deze poster achterstevoren op en u weet precies welke kunstenaars volgens dit fonds een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de hedendaagse kunst. Het feit dat de ontvangers van beroepskostenvergoedingen niet vermeld worden, onderstreept het lagere prestige van deze regeling.
10. Een voorbeeld zijn de basisstipendia voor beeldende

kunstenaars, een regeling die per 1 januari 1994 is ingesteld. In het beleidsplan voor 1997-2000 pleit het Fonds voor uitbreiding van de regeling: kunstenaars zouden er vaker dan tweemaal gebruik van moeten kunnen maken, bijvoorbeeld zesmaal (*Beleidsplan 1997-2000*, 17).

11. In theorie draagt verzelfstandiging ertoe bij dat de politieke en ambtelijke top zich kan concentreren op de hoofdlijnen van beleid (Polman 1988, 203; Boxum e.a. 1989, 21-46; Kuiper 1993, 207-209). Een van de hoofdlijnen lijkt mij de dynamiek die het ministerie in het veld wenst en dus in het stelsel van subsidieregelingen. Dit vereist een overzicht over het functioneren van het beleidsinstrumentarium als geheel.

Literatuur

- Bakker, W.E. (1985) 'Instrumenten van overheidsbeleid: twee kanten van de beleidspraktijk'. In: *Beleid en Maatschappij*, jrg. 5, 117-127.
- Beleidsplan 1997-2000* (1995) Amsterdam: Stichting Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst
- Boxum, J.L., J. de Ridder en M. Scheltema (1989) *Zelfstandige bestuursorganen in soorten: verslag van een onderzoek naar de praktijk van zelfstandige bestuursorganen, in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken*. Deventer: Kluwer.
- Cultuurbeleid in Nederland. Nationaal rapport: Europees programma voor de evaluatie van nationaal cultuurbeleid* (1993) Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Fact sheet C-13-N* (1992) Rijswijk: Ministerie van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur.
- Havermans, J.W. (1964) *De sociale positie der beeldende kunstenaars 1946-1961*. 's-Gravenhage: Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.
- Heilbron, J., W. de Nooy en W. Tichelaar (1995) 'Inleiding'. In: J. Heilbron, W. de Nooy en W. Tichelaar. *Waarom een klein land*. Amsterdam: Prometheus, 7-13.
- 'Koninklijk Besluit tot oprichting van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst.' (1987) In: *Staatscourant* 366.
- Kuiper, G. (1993) 'Vervelfstandiging van de beleidsuitvoering: taakkenmerken als achterliggende factoren'. In: O. van Heffen en M. J.W. van Twist (red.), *Beleid en wetenschap: hedendaagse bestuurskundige beschouwingen*. Alphen aan den Rijn: Samson H.D. Tjeenk Willink, 204-216.
- Nooy, W. de, en T. IJdens (1994a) *Kwaliteit en professionaliteit: evaluatie van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst*. Rijswijk: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.
- Nooy, W. de, en T. IJdens (1994b) *Evaluatie-onderzoek Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst: wetenschappelijk rapport*. Rotterdam: Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen.
- Polman, J.M.M. (1988) 'Zelfstandige bestuursorganen:

Wouter de Nooy

was in 1996 universitair docent aan de vakgroep Kunst- en Cultuurwetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

actueel fenomeen in politiek en bestuur'. In: *Bestuur*, jrg. 8, 202-206.

Vinken, H. (1995) 'Vijf jaar opdrachtonderzoek beeldende kunst'. In: *Boekmancahier*, jrg. 25, 322-336.

IJdens, T. (1989) 'Beleidsontwikkelingen op het terrein van de beeldende kunsten: tussen topkunst en basisinkomen'. In: *Bestuur*, jrg. 11, 331-336.

IJdens, T. en W. de Nooy (1987) *Schrijvers en Fonds: eindrapport van een onderzoek naar de betekenis van het Fonds voor de Letteren in het algemeen en voor schrijvers en vertalers in het bijzonder*. Tilburg: IVA Instituut voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek.

Bibliografische gegevens

Nooy, W. de (1996) 'De kracht van verandering: onvoorziene effecten van het nieuwe beeldende-kunstbeleid'. In: *Boekmancahier*, jrg. 8, nr. 29, 321-328.